

Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király
(Történelmi morzsák a nagy fejedelem és király életéből)

A korabeli krónikák szerint felettébb meleg volt 1588 május 23-án, amikor örök nyugalomra helyezték *Báthory Istvánt* Lengyelország királyát. A minden bizonnyal konzervált testet már másfél éve Grodnóban, a király halálának színhelyén őrizték, hisz Báthory 1586. december 12-én hunyt el. (Grodno, ma Belorusszia)

Nem volt ez különleges. Ugyanis meg kellett várni az új király megkoronázását s ő volt hivatva a temetési ceremóniát elvégeztetni.

A király hült tetemét tehát Grodnóból danckai (Gdańsk) mesterek által készített, díszes ónkoporsóba szállították először Łobzowba, majd onnét a koronázó királyi székhelyre Krakkóba. A királyi holttestet a Szent Flórián templom előtti téren ravatalozták fel, ahol a gyászmise is elhangzott. Hatalmas tömeg állt a koporsó körül, minden rendű és rangú ember. A szentmisét követően a koporsót szállító szekér elindult a városon át a Wawelbe, a krakkói királyi várba. A korabeli leírások szerint a gyászmanetben mindenki égő fáklyát vitt.

A Wawel látképe Báthory korában

S ekkor óhatatlanul eszünkbe jutnak *Arany János* gyönyörű sorai a „Toldi estéjéből”, amely hasonló szituációt örökít meg:

*És még akkor este, alkonyi homályban
Nagy sor fáklya indul útnak Budavárban:
Messziről azt hinnék: ott megyen, ott ballag,
Hogy Toldit kísérje, valamennyi csillag.*

Ott haladt tehát a papság a lengyel és litván földesurak, lovagok, utánuk harminc fekete bársonnyal letakart lovat vezettek, majd az udvar hú emberei következtek a sorba.

A gyászmenetben haladt a már megkoronázott új király *III. Zsigmond* és felesége *Habsburg Anna*, egész udvartartásával együtt. Ott volt a svéd királylány *Anna* (Vasa) – *III. Zsigmond* testvére is, *Jerzy Radziwiłł* kardinálisnak és *Báthory* két unokaöccsének *András* kardinálisnak és *Baltazár*nak kíséretében. A menetben ott vitték a koronázási ékszereket. A királyi zenekar és énekkar latin psalmusokat énekelt.

A temetésről magyar leírás is van, melyet az Országos Levéltárban őriznek. Roppant érdekes, mert első kézből kapunk részletes tudósítást a szertartásról. Ide idézek egy részt:

Azután jött két lovag úr, az urak után 38 lovas fegyverben öltözvén, mindeniknél egy-egy zászló volt. Azután egy lovas ember jött, kinek mind lova, maga merő fínyes fegyverben volt, kezében egy meztelen hegyes tört hozott, a markolatjánál fogva feltartván, ez Wesselényi Ferenc volt.

Aztán különb-különb színű tafotával béborított lovakat vittek, kiknek a két oldalokon, papírosra írva a király neve és címere volt, ez ló volt 30, a kik ezeket a lovakat gyalog hozták, mind fekete gyászruhában voltak, az utolsó lovat fekete szerszámban levő öltözetben vitték.

Az után egy lovas ember jött, ki pénzt hánya az úton.

*Azután vittek 29 különb-különb féle aranyas bársonnyal béborított jeles koporsókat, mindeniket gyászruhában öltözött négy-négy ember vitte. Az után jött egy ember, kinek mind lova, mind őmaga merő fekete aranyas fegyverben volt öltöztetve, kezében volt egy fekete kópia, a kópiaiban egy fekete süveg, abban volt egy bokor fejr darutoll, az jegyezte azt, hogy vajdaságában *Bekes reá* menván, a tollat fejből ki nem szaggathatta, hanem azután nagy *Victoriával* (diadallal) ment bé a lengyel királyságra és holtig diadalommal bírta a királyságot.*

*Amellett ment egy fínyes fegyverben öltözött ember lovastól, kinek egy aranyas hegyes tör a hegyivel lefordítva volt kezében. Azután egy ember fekete fegyverben lévén mind lovastól, vitt kezében egy fekete kópia, az hegyivel lefordítván. Azután királynak egy pej lován jüvén egy ember, *Zramalla Castellán*, kin a királynak szederjes kamuka dolmánya és nyusztal bélétt veres subája volt, fejében egy bokor kolcsag toll, süvege, csizmája, sarkantyúja in summa minden öltözeti olyan volt, mint a király életében amiképpen járt, kit látván a nép, inkább siratott, hogysem koporsóját nézte volna.*

Azután gyászba öltöztvén sok urak, sok nemesek égő szövétnekkal mentenek. Azután kámzsába öltözött éneklő papok mentenek 30. Azután három úr gyászban lévén, egymás mellett mentenek, kiknek egyike a koronát, másika az almát, harmadika a jogart vitte. Elöttök ment egy úr, ki kezében egy meztelen tört vitt.

Azután sok égő szövétnekkal gyászruhában lévő emberek mentek 40. Ezek után a szekeret, kiben a király teste volt, 12 ló vonta gyász ruhába öltöztetvén, amely fekete bársonnyal a koporsó bé volt burítva, az annyira kiért, hogy az utcát is befogta, az hátulja is messzire ki..., ennek a szélit kétfelől 12 úr, az hátulját gyászban levő 60 úr viselte kezében.

Ezek után ment az új király, a királyné, az új király is gyászban volt, az új királyné is sok asszonyokkal gyászban volt, és a koporsó után az új király több sok urakkal együtt ment.”

A királyt két koporsóban (egy tölgyfa és egy ónkoporsóban) a Wawel Székesegyházában helyezték örök nyugalomra. A tölgyfakoporsó oldalán - lengyel szokás szerint – megfestették Báthory István portréját. Háromnapos gyászt rendeltek el, így május 24-én és 25-én is gyászmisét tartottak több krakkói templomban.

De ki is volt somlyói Báthory István erdélyi fejedelem, lengyel király, kinek temetése ily pompával zajlott Krakkóban?

1533. szeptember 27-én született Somlyón. Apja *Báthory István*, (1477-1534) *Szapolyai János* király alatt erdélyi vajda, édesanyja *Telegdi Katalin* (1492-1547). Birtokaik Erdélyben és Partiumban is voltak.

Apja a kis István születését követően (azaz nem egészen 6 hónappal később) meghalt. Ezért *Várdai Pál* esztergomi érsek vállalta nevelését, majd az 1540-es években *I. Ferdinánd* bécsi udvarában apródoskodott. Humanista műveltséget szerzett, Bécsben és Padovában tanult. A reformáció időszakában is megőrizte katolikus hitét. 1543-ban I. Ferdinándtól adományként megkapta Szatmárt. Bécsi tartózkodását követően 1551-ben hazament Erdélybe. Az 1556-ban a Lengyelországból Erdélybe visszatérő *Izabella* és *János Zsigmond* hívéül szegődött. Ő köszöntötte a rendek nevében a Kolozsvárra érkező királynét. Ez egyértelműen bizonyíték volt arra, hogy a három részre szakadt országban az erdélyi fejedelemséget óhajtotta szolgálni.

1559-ben megkapta Erdély legjelentősebb katonai pozícióját a váradi főkapitányságot és követként Bécsbe küldték. Ekkor 26 éves. I. Ferdinánddal 1563-ban sikerült kétévi fegyverszünetet kötnie, ám János Zsigmond újra kezdte a háborút. Erre az új uralkodó *II. Miksa* császár (I. Miksa néven magyar király) annyira feldühödött, hogy az 1565-ben ismét Bécsbe érkező Báthoryt elfogatta és két évig prágai fogságban tartotta.

A prágai intermezzo után ismét Erdélybe ment. Itt, Gyulafehérváron, 1571. május 25-én vajdává, tulajdonképpen fejedelem választották, amelyet a szultán is megerősített.

Az 1571-ben elhunyt János Zsigmond és a speyeri egyezmény szerint Erdélynek II. Miksa uralma alá kellett volna kerülnie. Ebben az esetben *Bekes Gáspár*, Erdély egyik legvagyonosabb főura lett volna az erdélyi fejedelem

(vajda). Báthory azonban arra törekedett, hogy Erdélynek megmaradjon a szabad fejedelemsválasztás joga, amely a török fennhatóság lehetővé tett, de nem lett volna lehető az osztrák uralom alatt. Ezért az udvarhű trónkövetelővel Bekessel szemben fellépett és le is győzte őt a kerelőszentpáli csatában (1575). A fejedelem a Bekes-pártiakat felkoncoltatta. Elfogta az akkor Bekes pártján harcoló Balassi Bálint költőt is, de őt nem bántotta, sőt a későbbi időben szoros kapcsolat alakult ki közöttük. Miksa nem tudott mit tenni, jó képet vágott a dologhoz.

Erről a csatáról írt később hosszú verset, balladát „Pókainé” címmel Gyulai Pál (1826-1909). Nem tudni, hogy a szerző miért „állt” a Bekes pártiak, azaz a Habsburg uralkodóház mellé. Ugyanis özvegy Pókainé, a Bekes oldalán harcoló fiait elfogó Báthoryt átkozza meg. A versben Báthory embertelen cselekedetre szánja el magát úgy, hogy csak az egyik fiút akarja kivégeztetni, s az anyának kell választania melyiket. A vers részlete:

*Emelkedik a nap már a hegyek fölé...
Kelj föl párnáidról özvegy Pókainé!
Tárogató harsan, tenger nép az utcán:
Szent-páli csatából jó Báthori István.*

*Fölkel és kitekint, semmit nem hall, nem lát,
Csak csörgő láncok közt két szerelmes fiát.
És csak annyit mondhat, több ereje nincsen:
„Báthori, Báthori, verjen meg az Isten!”*

*A két fiú hallgat, az ablakra föl néz:
Büszke, szabad homlok, sebzett arc, békös kéz.
Könny, sóhaj, fájdalom, mélyen eltemetve,
Hogy a sokaságnak ne telhessék kedve.*

*„Ti fiaim vagytok, anyátok vagyok én
–Kiált Pókainé föleszmélve büszkén –
Övé a győzelem, miénk a becsület,
Oh de hogy lássalak vérpadon titeket!”*

A 22 versszakos költemény 1851-ben íródott, így még furcsább, hogy a Habsburg párt híveit teszi meg pozitív, bár elbukó hősöknek.

*

Báthory miután megerősödött fejedelmi trónján, visszavette az elődei által eladományozott birtokok jó részét, kiváltságok adományozásával támogatta az ipar és a kereskedelem fejlődését, bányákat építtetett újjá, a külföldiek számára szabaddá tette a kereskedést.

Erdély a Portának évi 10 000, majd 15 000 aranyat fizetett adó gyanánt. A békés viszonyok mellett ez nem volt túlzóan megterhelő, ugyanakkor biztosította a szultán jóindulatát. Gondoskodott Erdély védelmének kiépítéséről. Jelentős célokat áldozott kulturális célokra (pl. kolozsvári akadémia megalapítása 1581). Befogadta Erdélybe a jezsuitákat, bőkezűen támogatta a katolikus egyházat, de az egyházi ügyekbe lényegében nem avatkozott be. Az unitárius vallás – írja az Új Magyar Életrajzi Lexikon – nem miatta, hanem saját belső meghasonlása miatt vesztette el vezető szerepét.

Báthory udvarában itáliai egyetemeken végzett értelmiségiekkel vette magát körül. Innen indult például a *Wesselényiek* és a *Bethlenek* felemelkedése is. Maga a fejedelem kiváló politikai író volt, levelei stílusremek. Kiválóan játszott a zongora egyik ősen a virginálon, amit szobájában tartott. Uralkodása idején volt Erdély első aranykora.

*

Most térjük egy kicsit északabbra, Lengyelországba, és tekintsük át az éppen aktuális történelmi, politikai helyzetet.

Ebben az időben, 1572. július 7-én halt meg az utolsó Jagelló-házi király, *II. Zsigmond Ágost*. A nemesség erős királyt akart, aki nem tör abszolút hatalomra, azaz a nemesség jogait nem korlátozza, de kemény kézzel védelmezi az országot. Többen jöttek számításba, végül a Valois-házból származó francia *Henrik* (Henryk Walezky) került a trónra. Esetében, ahogy mondani szokták, „üstökét a nemesség tartotta kezében”. Számos olyan törvényt íratattak alá vele, amelyik a királyi hatalom szűkítését volt hivatva biztosítani. Henrik egyre rosszabbul érezte magát Lengyelországban, s amikor bátyjának a francia királynak haláláról értesült, titokban elhagyta Krakkót. Franciaországba ment, ahol *III. Henrik* néven királlyá koronázták. Ekkor 1574-et írtak.

Jagello Anna

Lengyelországban interregnum következett be. Két ellenfél feszült egymásnak: *II Miksa* német-római császár, akit a litván bojárak és a lengyel főnemesek egy része támogatott, valamint Báthory István, akit a Habsburg-ellenes nemesség támogatott, élén Jan Zamoyski gróffal. A nagy szembenállásnak Miksa hirtelen halála vetett véget. Báthorynak felajánlották a trónt, de el kellett vennie a nála jóval idősebb *Jagelló Annát*, (1523-1596) *I. (Öreg) Zsigmond* lengyel király és *Bona Sforza* lányát, az utolsó Jagelló-házi király hűgát. Anna 10 évvel volt idősebb Báthorynál. Báthory ekkor 43, Anna 53 éves.

A nemesek megszavazták Báthory trónra kerülését és Báthory azon nyomban Krakkóba sietett. 1576. május 1-jén a krakkói Wawel székesegyházában királlyá koronázták. Miksa meghalt, már csak a renegát

Gdańsk városával kellett elismertetnie uralmát. Ezt meg is tette. Bevonult Gdańskba, s ekkor vele együtt ment a tengermellékre a már említett katona, neves költőnk, *Balassi Bálint* is.

Báthory lengyel királyként sem mondott le az erdélyi fejedelmi címről. Persze egyszerre két helyen nem lehetett, ezért bátyját, *Kristóf*ot tette meg erdélyi vajdává, majd ennek halála után Kristóf fiát, *Zsigmond*ot. Zsigmond még kiskorú volt, ezért három helytartóból álló triumvirátus irányította az ügyeket. Báthory mindvégig rajta tartotta szemét Erdélyen. A Krakóban székelő erdélyi kancellária útján folyamatosan intézkedett. Arra is volt ereje, hogy a Királyi Magyarországtól visszaszerezze Nagybányát.

Lengyelországban is igyekezett erősíteni a központi hatalmat. Rendbe tette a gazdaságot, a rendektől független zsoldos hadsereget hozott létre, amelyben szívesen alkalmazott erdélyieket. (Volt amikor ötezer erdélyi is harcolt seregében.) Jellemző rá, hogy a lovasság parancsnokává tette azt a bocsánatot nyert Bekes Gáspárt, aki korábban ellene harcolt. Az Egert védő *Bornemissza Gergely* fiát *Jánost* is Báthory oldalán találjuk.

Báthory idejében élt a legtöbb magyar Krakóban. Korabeli feljegyzések, dokumentumok szólnak a magyarok mindennapjairól. Az erre vonatkozó, Krakóban található dokumentumokat a Jagelló Egyetem professzora *Wacław Urban* dolgozta fel. Itt kell megemlíteni Báthory udvari papját Stanisław Sokołowskit, a kleparzi Szent Flórián templom prépostját. Maga Sokołowski tanult ember volt, doctor utrisque juris. Feljegyzték, hogy prédikációi nagyon tetszettek Báthorynak.

Hiába volt a remek királyi vár Krakóban, Báthory inkább Grodnót választotta tartózkodási helyéül. Ott lakott a grodnói várban. Nem véletlen, hogy ez az időszak volt a város aranykora.

Báthory legnagyobb lengyel támogatója, a már említett Jan Zamoyski gróf volt, mágnás, kancellár, humanista, mecénás, bölcsész, szónok. A kapcsolat olyannyira szoros volt, hogy Báthory hozzá adta Kristóf bátyja *Griseldis* leányát.

1579-ben Báthory megalapította a Vilnai Egyetemet.

Báthory külpolitikája is eredményesnek bizonyult. A lengyel történészek csak azt vetik szemére, hogy nem ismerte fel a Balti tenger jelentőségét, főleg a svéd szövetségben rejlő lehetőségeket. Azonban ezt ma már könnyű megállapítani, ismerve a történelem későbbi eseményeit. Nem kétséges, hogy Báthory Lengyelország érdekei mellett figyelemmel volt a magyar (és elsősorban Erdély) érdekeire. *Hopp Lajos* történész erről így ír: „*Báthory a császártól függetlenített erdélyi fejedelemségét a független magyar állam helyreállítása bázisának tekintette; a lengyel trón elfogadásával közelebb került nagy horderejű politikai elképzelései megvalósításához (...) Az összefogás új rendszerének kiépítése táplálta azt a biztató távlatú politikai elgondolást, hogy a lengyelországi támogatás elősegítheti az államilag újra egyesítendő önálló magyar királyság erdélyi közreműködéssel történő helyreállítását, de a török függőség megszűnését is.*”

Mindehhez egy erős és nagy Lengyelország szükségeltetett. Az 1579-1581-ben három hadjáratban győzte le az oroszokat. Visszaszerezte a lengyelek számára *Rettegett Iván* cárral szemben elvesztett területeiket. Előbb Polock várát foglalta vissza, majd Velikije Lukit ostromolta sikerrel, végül Pszkov ellen vonult.

Báthory Pszkov alatt (Jan Matejko)

A cár látva Báthory előretörését politikai lépést határozott el. Követei felkeresték a pápát és kilátásba helyezték, hogy békekötés esetén katolizál. A pápa *Antonio Possevino* itáliai jezsuita szerzetes közvetítésével békeszünetre szólította fel Báthoryt. Ez meg is történt 1582-ben Jam Zapolszkijban. Lengyelország sikerei így is nagyok voltak. A további orosz hódításokról Báthory csak a cár 1584-ben bekövetkezett halála után szőtt terveket. Ugyancsak tervei voltak a török elleni háborúhoz is. (A cár persze nem katolizált.)

Távolabbi politikai terveit, azaz Lengyelország – Magyarország és Erdély államszövetségét sem sikerült megvalósítania korán bekövetkezett halála miatt.

A történészek szerint váratlanul halt meg Grodnóban, kedvelt városában 1586. december 12-én. Ekkor több legenda is felröppent. Talán a legerősebben az a feltevés tartotta magát, hogy a királyt megmérgezték, mert élete végén a mérgezéshez hasonló tüneteket produkált. Ma azonban a korabeli leírások, az 1877-es és 1930-as sírfelbontás adatai alapján világosabb képet kapunk. Az 1877-es leírás szerint Báthory maradványait viszonylagosan jó állapotban találták, de az egésztestet nem tudták tüzetesen átvizsgálni. A koporsóban lévő bársony párnán nyugvó megbarnult koponyán még jól kivehetőek voltak a barna bajusz- és szakáll-maradványok. Megtalálták a halotti koronát, az országalmát és a jogart is. Sem a testet, sem a kezeket sem lehetett látni, mert az arannyal átszőtt takaró a test alá volt hajtva és nem akartak nagyobb rombolást véghez vinni. Ne felejtsük el 1877-et írunk. Nem sok változást tapasztaltak az 1930-as sírfelnyitás alkalmával sem. Több rajz és korabeli fotó is készült a feltárásról.

Hosszú éveken át izgatta tehát Báthory halála a történészeket, orvosokat egyaránt. Végül mit is sikerült megállapítani?

Báthoryt saját korában is energikusnak, egészségesnek írták le. Mai tudásunk szerint azonban az egyik, testi gyötrelmekből leginkább szenvedő

uralkodó volt. Már ifjú korában egy szerencsétlen kutyaharapás következtében fellépő tályog, fekély, egész életén át elkísérte. Egészségi problémáiról Bécsben is tudtak. A császárvárosban tartózkodó Báthory ugyanis kataleptikus rohamokat kapott, amit akkor részben epilepsziával is azonosítottak. A rohamot valószínűleg a soha be nem gyógyuló fekélyes seb váltotta ki, amit az udvari orvosok rendre meg akartak gyógyítani – mindhiába.

Báthory felnyitott koporsója 1877-ben

Betegsége 1585-ben, egy évvel halála előtt súlyosbodott. Ezért 1585. április 17-én Krakóban Báthory fogadta a I. Erzsébet királynő tanácsadóját, az okkultista, alkimista *John Dee*-t. Arról semmi feljegyzés nincs, hogy Dee által alkalmazott gyógymódok hatottak-e. Csak feltételezésekbe bocsátkozhatunk. Egy bizonyos, az egyre betegebb Báthory érezte ereje fogyását, éppen ezért 1585 május 12-én végrendelkezett. Egészsége azonban szeptemberre javult és ismét a politikával kezdett el foglalkozni. Főleg a keleti, azaz orosz politikával, a Moszkva elleni háború terveivel. Ezeket a terveket hirtelen szakították félbe a decemberi események. Az egyik vadászaton Báthory erőteljes nyomást érzett mellkasában, amely görcs öt nappal később megismétlődött. Elvesztette eszméletét, fulladási rohamok törtek rá. December 12-én az utolsó rohamot már nem élte túl. Alig volt 53 éves.

A király halála derült égből villámcsapásként érte Lengyelországot. A bár beteg, de mindig erősnek mutakozó uralkodó halálát döbbenet fogadták. A mérgezésről szóló pletykák mellett furcsa volt Báthory két orvosának, *Buccellinek* és *Simoniusnak* viselkedése, akik egymást okolták a helytelen kezelések miatt, ami meggyorsította az uralkodó halálát.

A mai tudásunk szerint három halál-okot tarthatunk lehetőségek: szívszélhűdés, mérgezés vagy urémia. Az első két okra alig találni megbízható korabeli dokumentumokat, így ezeket valószínűleg el kell vetnünk. Báthorynál feltételezhetjük a családjában gyakori köszvényt. Az urémiát erősítik azok a szimptomák, melyet a korabeli források és a tartalmazznak: letargia, jelentkező unottság, szívritmus-zavar, mellkasi szorítás, bőr sápadtsága, olykor előtörő gyengeség, epilepsziához hasonló rohamok, tudatzavar, álomkór. Itt kell megjegyezni a király nemi aktivitásának hiányát is.

Az orvosi vélemények a legvalószínűbb haláloknak az urémiát tartják. A király teste nem tudta megfelelően szűrni a mérgeket, ráadásul mindezt súlyosbította a mértéktelen borfogyasztás. A test boncolását követően megállapították, hogy a királynak óriási veséi voltak, „akkorák, mint egy szarvasmarháé”. Azonban nem zárhatjuk ki a veseelégtelenség mellett az esetleges cukorbetegséget (nem gyógyuló sebek) és szívelégtelenséget sem.

Báthory hamvait tartalmazó koporsót tehát a Mária kápolna egyik, erre a célra kialakított fali üregében helyezték el, majd az üreget befalazták. A kápolna falára később az olasz *Santi Gucci* az özvegy királyné utasítására vörös márványból síremléket épített. Gucci ezt a síremléket tartotta fő művének, szignálta is. A síremléken latin felirat hirdette: „*A legjobb és legnagyobb Istennek. Báthory Istvánnak, Lengyelország királyának, a béke és a háború művészetében nagy, az igazságosnak, kegyesnek, boldognak és győztesnek, aki Livóniát és Polockot megszabadította a muszáktól, a kiváló férjnek (állította) Jagelló Anna, Lengyelország királynéja 1594-ben. 1586. december idusa előtti napon halt meg. 10 évig, 7 hónapig és 12 napig uralkodott, 56 évet élt. Isten, a Lengyel Köztársaság és Litvánia számára visszaállította Polockot és Livóniát az Úr 1583. évében.*”

A Krakóban megfordult magyarok mind meglátogatták Báthory sírját. Így tett 1657-ben *Petrichevic Horváth Kozma* (aki az országra támadó svéd hadak támogatójaként nem éppen lengyelbarátsága révén járt Krakóban.), vagy később *II. Rákóczi Ferenc*, ő így írt „Vallomásai”-ban: „*Megmutatták nekem a várbeli székesegyházban Báthory István síremlékét, akinek a véréből származtam.*”

Ha valaki ma szeretné meglátogatni Báthory sírját észreveheti, hogy a székesegyház egyik oldalkápolnájában, a Mária kápolnában láthatjuk Báthory síremlékét, de a koporsó a kriptában van. Miért?

Nos erre *Szádeczky Lajos* történész ad magyarázatot, aki 1884-ben tudósította a magyar történészeket Báthory koporsója 1877-es megtalálásának körülményeiről: „*Nem éréktelen tudnunk a conserválás történetét. A monumentum körül ugyanis a fal omladozni kezdett; Lepkowski, hogy megtudja, mi annak az oka, bontani kezdte a falat s így akadtak egy boltozatban Báthory*

koporsójára, a melyet a hagyomány szerint a kápolna másik részében hittek. A koporsót azután kiemelték, lefényképezték, külön is a rajta lévő domborműveket, sőt lefotografirozták magát a koporsóban nyugvó csontvázat is, melyet Matejko is lerajzolt – s aztán nagy ünnepélyességgel fényes közönség jelenlétében temették el újra a kápolna alatti sírboltba.” Tehát a koporsó azóta van új helyen.

Báthory koporsója a Wawelben

Báthory síremléke a Wawelben

*

Báthory István a lengyelek nagy királya volt. Széles látókörű, tette kész ország-gyarapító, kiművelt, jó uralkodó. Viszonylagosan rövid regnálása nem tette lehetővé, hogy minden tervét végrehajtsa, de ezek a tervek egy nagyformátumú európai uralkodóról tanúskodnak. Halálakor a lengyelek fájdalmasan mondogatták; jobb lett volna, ha Báthory nem születik meg, de ha már megszületett és lengyel király lett, akkor mindörökké annak kellett volna maradnia.

Báthory István alakja mind a mai napig elevenen él a lengyelek emlékezetében. Arcmásával pénzeket bocsátottak ki, számos utca, tér, iskola névadója, a legnagyobb lengyel tengerjáró hajó is az ő nevét viseli.

Amikor 1939 szeptember 1-jén a németek lerohanták Lengyelországot, *Reményik Sándor* megírta „Történelem” című versét:

*Kerelőszenpáltól Krakkóig az út
Hosszú volt - - s mégis győzelmes-rövid
- Báthory! - pedig nem volt repülőd,
Motorkerékpárod. - Sem tankjaid
Nem voltak. Mégis, hatalmas karod
Erdélyi súllyal sujtott egyaránt
Székely pártütőt s orosz zsarnokot.
Futott előled gyáván, nyomorultan
Békés: a nevét meghazudtoló,
S futott előled Rettentő Iván:
Cár, minden oroszé, mindenható.
Apám ajkáról hallgattam először
Lázás-büszkén a zord tündér-mesét:
Volt egyszer hol nem: két országnak Őre -...
(Megfizetett a muszkának előre,
48-ért is! gondoltam titokban -
S megnöttem e gyermeki gondolatban -
S abban, hogy mindezt más magyarok nélkül,
Kicsiny Erdélyből csinálta vitézül.
S hogy elhagyott is: gondunkat viselte
Lengyelek Királya, Erdély Fejedelme.)
Hallgattam a zordon tündér-mesét
Apám ajkáról régi-régi télen.
Szunnyadtak az új kísértetek még.*

*Pilsudszky sírján dísz-őrséget áll most
Más hódító. Póz az, vagy becsület?
Mindegy. Te, ó Fejedelem s Király,
Zárd imádba kicsiny Erdélyedet.
A te sírodon lengyel ég alatt most
Dísz-őrséget - fájdalmasan lebegve
Aligha áll más, ha nem Pókainé
Árva, szegény - és kiengesztelt lelke.*

1939 szeptember

Az előadás elhangzott Keszthelyen, a Balaton Színházban, 2013. május 16-án.